

Νοτιάδες μιά βραδιά μᾶς ἄρπαξαν  
Μὲ τὰ σκελετωμένα χέρια  
Κι' ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο στὰ σύννεφα  
Μᾶς τίναξαν μὲ τ' ἀγριοκαίρια.

Μὲς στὴ θολούρα καὶ στὴν καταχνιά  
Μᾶς βαρεθήκανε τὰ χρόνια,  
Στήνουμε ἄλλοι μας καὶ ξεστήνουμε  
Τσαντήρια τῆς στιγμῆς αἰώνια.

Ἀθάνατοι τοῦ Ὀλύμπου κάποτε,  
Ἀθάνατοι τώρα ἀτοιγάνοι,  
Οὔτε ἡ Ζωὴ πιά δὲν ἀγγίζει μας,  
Οὔτε κι' ὁ Θάνατος μᾶς φτάνει.

#### ΗΦΑΙΣΤΟΣ

Πᾶν' οἱ κόποι μου χαμένοι  
Λύγα βέργα, δὲ λυγᾶς,  
Εἶν' τὸ χέρι μου δεμένο  
Ἀπ' τὰ μάγια τῆς Σωθιάς.

Οὐτ' ἀσπίδες πιά δὲν ἔχεις,  
Γιὰ τοῦ Κρόνου νὰ βροτᾶς,  
Νὰ βροντᾶς νὰ μπουμπουνίζεις  
Καὶ τὸν κόσμο νὰ χελᾶς.

Οὔτε κεραυνούς στὸ χέρι  
Τὸ ὀργισμένο νὰ κρατᾶς,  
Τῶν ἀπίστων σου τὸ ἀσκέρι  
Φονικά νὰν τὸ χτυπᾶς.

Πᾶν' οἱ κόποι μου χαμένοι  
Κι' εἶμαι ἀνάπειρος χαλκιάς,  
Εἶν' τὸ χέρι μου δεμένο  
Ἀπ' τὰ μάγια τῆς Σωθιάς.

Ἄρη, πᾶνε τὰ κοντάρια  
Γιὰ πολέμους τρωϊκοὺς,  
Πᾶν' Ἀπόλλωνα, τ' ἀμάξια  
Γιὰ τοὺς γέροντας τοὺς ψηλοῦς.

Πᾶν' οἱ ζῶνες, Ἀφροδίτη,  
Μὲ τοὺς πόθους, τίς γητείες,  
Ὅπου Πάρηδες πλανοῦσες  
Γιὰ βασίλισσες μ' αὐτές.

Πᾶν' οἱ κόποι μου χαμένοι,  
Σίδερο γιὰ δὲ λυγᾶς ;  
Εἶν' τὸ χέρι μου δεμένο  
Ἀπ' τὰ μάγια τῆς Σωθιάς.

Ποσειδῶνα, οὔτε τρικράνια,

Οὔτε μπάλες τρανταχτές,  
Νὰ σηκώνεις στὰ πελάγη  
Σίφουνες καὶ τρικυμίες.

Πᾶν' νὰ τόξα γιὰ τ' ἀλάφια,  
Κινητήρα τῶν δασῶν,  
Κι' εἶταν δὲν ἀλοίμονό μου  
Παραμύθια τῶν καιρῶν.

Πᾶν' οἱ κόποι μου χαμένοι,  
Λύγα βέργα, δὲ λυγᾶς,  
Εἶν' τὸ χέρι μου δεμένο  
Ἀπ' τὰ μάγια τῆς Σωθιάς.

Ἀθήνα 1906

Σ. ΣΚΙΠΗΣ

### ΤΟ ΓΛΩΣΣ. ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΠΡΙΓΚΗΠΟ<sup>\*)</sup>

Φίλε Ταχυδρόμε,

Ἡ ὅταν ἤρθαμε στὴν Πόλιν τίς πράξεις μὲ τὸν Πάλλην, ἀνέβηκε κάποιος δημοσιογραφικὸς παρατηρητὴς στὸ βκπόρι νὰ παραμονέψῃ καὶ ν' ἀκούσῃ τί λογὴς γλώσσα μιλάμε. Μᾶς κρυφάκαυτε σὰ μιλούσαμε μὲ τοὺς φίλους μας, καὶ τὴν αὐριανὴ δημοσιεύθηκε σὲ μιὰ συνάδελφῃ σας πὺς μιλούσαμε καθαρεύουσα. Δὲν εἶταν ἀνάγκη νὰ γίνῃ καὶ τόσος κόπος γιὰ νὰ βγῇ τέτοια συμπεράσματα ὁ φίλος. Τὰ ἴδια μᾶς τσαμπουνίζουν καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἅμα μᾶς ποῦνε καὶ τοὺς ποῦμε μιὰ καλημέρα. Μοῦ φαίνεται πὺς εἶναι ὁ λόγος πολὺ ἀπλός. Δὲν τὰ βλέπουμε γραμμένα τὰ λόγια μας, καὶ δὲν ξαφνίζονται. Τὰ βρίσκουν ἀπα-

<sup>\*)</sup> Σημ. τοῦ Νουμά. Τὸ ἄρθρο τοῦ ὁ Ἑφταλιώτης τῆς 21-22 ὁκτωβρίου 1906, ὅταν ἐκδόθη τὸ «Ταχυδρόμο», μὲ αἱ φίλοι πὺς τὸ λάβανε κρίνανε πὺς δὲν ἔβλεπε τίς τιμὴς ὁ «Ταχυδρόμος», ὅστερ' ἀπὸ τὴ χωριὰτικὴ γλώσσα πὺς μεταχειρίστηκε μιῶντας γιὰ τὸ ταξίδι τοῦ Πάλλη καὶ τοῦ Ἑφταλιώτη στὴν Πόλιν, καὶ γι' αὐτὸ τὸ στείλανε τὸ ἄρθρο στὸ «Νουμά». Ὁ «Ταχυδρόμος» ἔκαμε καὶ τούτῃ τὴ χωριὰτικὰ, πὺς τὴ συνήθιζονε δὲ αἱ δημοσιογράφοι καμιά φορὰ καὶ δὴ στὴν Ἀθήνα. Δηλ. κάποιος συντάχτης τοῦ «Ταχυδρόμου» ἔβλεπε, μὲ χίλια παρακάλλια, στὸ χέρι τὸ λόγο τοῦ Ἑφταλιώτη, πὺς δημοσιεύσαμε καὶ μῆς στὸ περασμένο φύλλο, καὶ ἀντὶ νὰ τὸν τυπώσῃ ἀλάκαιο, καθὼς ὁ ποσειδόνιος, δημοσίευσεν τὸν «Ταχυδρόμο» σκόρπια κομμάτια τοῦ ἀπὸ δὴ καὶ ἀπὸ καὶ, σχλοχρητολογώντας πάνου σ' αὐτά. Κ' εἶσι ὁ ἀγαθὸς ὁ «Ταχυδρόμος» κοκκορεύτηκε πὺς γαντάκωσε τὸν Ἑφταλιώτη, ἐνὼ χαντακώθηκε ἡ ἀφεντιά τοῦ στὴ συνείδηση κάθε τίμου ἀνθρώπου.

ράλλαχτα σὰν τὰ δικὰ τους, σωστὰ ρωμαίικα. Σωστὰ ρωμαίικα μᾶς μίλησαν ὅσοι μᾶς ἀνοιξάν τὸ στόμα τους, τὴ μιὰ βδομάδα πὺς μείναμε στὴν Πρωτεύουσα. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ φίλος διαβάσει καὶ γράφει πάντα τὴν καθαρεύουσα, φαντάστηκε πὺς τὴ μιλάει κιόλας, λοιπὸν καθαρεύουσα μιλούσαμε καὶ ἐμεῖς.

Εἶπα πὺς σωστὰ ρωμαίικα λαλοῦσαν ὅσοι μᾶς μίλησαν. Ὅχι ὅμως καὶ ὅσοι μίλησαν. Τοὺς ἔκαμα καὶ ἐγὼ ἓνα πικρόνεμα μερικὸς Πολίτης, καὶ μάλιστα τοὺς μεγαλοσάνους. Μ' ἔφερε ἡ τύχη στὸ πὺς ἀριστοκρατικὸ Ξενοδοχεῖο τῆς Πρίγκηπος. Δὲν εἶχα τὴν καλὴ τύχη νὰ γνωριστῶ μὲ τοὺς συγκατακοιτούς μου. Σὰ νὰ δειλιάσει κιόλας. Ἔτσι, σὰ νὰ μοῦκοψε τὸ βήχα ἓνας ἀπὸ τοὺς πὺς ἐπισήμους πὺς βρέθηκαν ἐκεῖ πέρα, καὶ μὲ κοίταξε ἀπὸ μακριὰ μὲ πολὺ εἰρωνικὸ χαμόγελο. Ὅμως σὰν κάθισα στὸ τραπέζι νὰ φάω ἡ σὰν ἐβγαίνα στὸν ἡλιακὸ ἢ στὴν αὐλὴ νὰ πάρω ἀγέρα, πὺς μπορούσα νὰ μὴν ἀκούγω καὶ τὴν κουβέντα τους ; Τὴν ἀκούγα, καὶ μὲ τὸ παραπάνω. Τί τὰ θέτε, μήτε ρωμαίικα εἶτανε, μήτε καθαρεύουσανικα, μήτε καθάρια ἄττικα. Εἶτανε, μὲ τὸ συμπάθεο, εἶδος γαλλικὰ πατουᾶ. Καὶ μάλιστα πατουᾶ πὺς δὲ μιλιέται σὲ κανένα μέρος τῆς Γαλλίας. Μόνον ρωμαίικο στόμα μπορεῖ νὰ προσφέρῃ τὸ ἔθιμο γράμμα τοῦ Γαλλικοῦ ἀλφάβητου μὲ τὸν ἥχο, ὅχι τοῦ τζίτσικα, αὐτὸς εἶναι καλός, — μὰ τῆς-μυῖγας ὅταν τὴν τσακώσῃ κάτω ἀπὸ ἓνα καφί. Ἀφίνω πιά τὴ γραμματικὴ τους. Δύσκολη ἡ γαλλικὴ ἢ γραμματικὴ, τί νὰ σοὺ κάμῃ ὁ μεγαλοσάνος ὁ Ρωμῖος πὺς δὲν πρίκοψε νὰ μάθῃ μήτε τὴ δική του, πολεμώντας νὰ μάθῃ τὴν ἀρχαία γραμματικὴ του, σὰ νὰ λῆμε, νὰ γίνῃ ἐλληνοστῆς !

Μιλώντας λοιπὸν οἱ μητέρες στὰ παιδιὰ τους, τὰ παιδιὰ στὴς μητέρες τους, οἱ Κυρίες ἀναματαζύτους, οἱ Κυρίες μὲ τοὺς Κύριους, ἐπαίρνε καὶ ἔδινε τὸ Γαλλικὸ τὸ πατουᾶ τῆς Πόλης. Γέμιζε ὁ κόσμος μυῖγες κάτω ἀπὸ τὸ καφί. Γέμιζε καὶ γνήσιους γαλλικοὺς σολοικισμούς.

Μ' ἐπίασε βαθιὰ μελαγχολία ν' ἀκούγω τέτοια βάρβαρα λαλήματα νὰ βγαίνουν ἀπὸ ρωμαίικα στόματα, καὶ μάλιστα στόματα γυναικῆσια καὶ παιδικῆσια. Μοῦ φάνηκε πὺς τοῦ κακοῦ πολεμοῦμε γυρεύοντας νὰ φυλάζουμε τουλάχιστο τὴ γλώσσα μας, ἀφοῦ τὴ φιλοτιμία μας τὴ χάσαμε. Ἐπειτα συλλογίστηκα πὺς τί ἀνάγκη νὰ γωνιζοῦμαστε γιὰ ἐθνικὴ γλώσσα, ἀφοῦ ἐθνικὴ φιλοτιμία δὲν ἔχουμε.

Ἐφυγα ἀπὸ τὴν Πρίγκηπο μελαγχολικὸς καὶ ἀ-

τῆς δούλας. Στὸ Μπ. γιὰ νὰ μὴν κόψῃ τὴ συνήθεια, γιὰ νὰ μὴν ἀκούσῃ ἀπὸ ξένους τίς πρωτοχρονιατικὰς ἐφχές, γιὰ νὰ τίς πρωτακούσῃ ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Ἀντρέα, τίς ἔξη τοῦ Χριστοῦ, πρωτοῦ φύγῃ, πῆγε καὶ βρῆκε τὴν Κατινούλα μὲ τὰ χαράματα στὴν κάμερῃ τῆς, προσέχοντας μήπως καὶ ἀπαντήσῃ κανέναν στὸ δρόμο, τὴν ἐφύθησε ἀπὸ τότε τὴν πρωτοχρονιά καὶ τὴ φίλησε στὸ μέτωπο μ' ἓνα χᾶδι.

Τώρα τοῦ φαινότανε, ὅσο προχωροῦσε πρὸς τὸ Μπ., πὺς ἡ μέρα τοῦ σημερινοῦ ταξιδιοῦ του συνέχιζε τὴ μέρα ἐκείνη τοῦ φεθγοῦ, πὺς δὲν πέρασε μῆνας καὶ πὺς θὰ τὴ χαιρετήσῃ τὸ βράδι ὅπως τὴν εἶχε τὸ πρῶτ' αἰσθημένη. Τί χαρὰ πὺς τοῦ γέμιζε τὰ στήθια ! Χειμῶνας, τὰ δέντρα χωρὶς φύλλα, μὲ τὸ μάδρο τους σκελετό, ξεγυμνωμένα τὰ βουμάνια, οἱ κάμποι ἐρημοὶ ἀπὸ κάθε μεριᾶ, ἡ φύση ὀλόνερη στὴ γωνιά τοῦ τῆς ζηλεμένη, στὴ γωνιά τῆς Κατινούλας. Κουνοῦσε τὸ κεφάλι σὰν τὸ παιδί, καλημέριζε τὰ λιβάδια, τοὺς λόγγους, τίς κορφοῦλες, τὰ βουνά, ὡς καὶ τίς πολιτείες ἀπ' ὅπου διάβαινε τὸ τραῖνο. Ἀσπρὴ, ἀσπρὴ λεφτερὰ ἔλαμπε στὰ μάτια τοῦ παντοῦθε, ἀσπρὸς λῑφτερος ὁ ἀέρας, λῑφτερη, ἄσπρη καὶ ἡ ζωὴ. Τοῦ κάκου ! Στὸ καμαράκι ἐκεῖνο τὸ

φτωχὸ μᾶς ἐπαρχιακῆς κλινικῆς, στὸ νοῦμερο ἔξη, ἐκεῖ πὺς κουρασμένο καὶ ἀνήμπορο πονοῦσε τὸ πλάσμα τὸ φτωχό, ἐκεῖ πὺς τὸ λυλοῦδο τὸ γεμμένο σήκωνε ἄκουμα τὰ φύλλα τοῦ πρὸς τὸ φῶς, ἐκεῖ, καὶ στὸ Παρίσι καὶ στὸ ἐργαστήρι καὶ στὸν κόσμο, καὶ στὰ μαθήματα καὶ στὴ δουλειὰ του, καὶ στὴ στρατὰ καὶ στὸ σπίτι, ἐκεῖ πῆγινε ἀκτᾶπαφα ὁ νοῦς του, ἐκεῖ καθότανε ἡ ψυχὴ του παντοτινὰ. Ἐκεῖ, ἐκεῖ ἔβρισκε πάντα τοῦ καὶ τὴν Ὀλία. Ναι, τὴν Ὀλία. Πρέπει κανεῖς, γιὰ νὰ καταλάβῃ τὸν Ἀντρέα, πρέπει νὰ φανταστῇ μὲ τί δύναμη, μὲ τί ἀπίστευτὴ δρμὴ, μεγαλώνουνε στὸν ἄνθρωπο τὰ αἰσθήματα, μεγαλώνει νὰ πῇ καὶ ἡ καρδιά του, ὅταν κανεῖς ζῇ τραβηγμένος στὸν ἑαυτό του, ὅταν ἡ ἀπόκρυψη ἀπόμεσῃ μᾶς ὑπαρξὴ ὅλα τὰ πολλαπλασιάζει, πλάθει στὰ σπλάχνα μας κόσμον δικό μας, καινούριο, ζωντανό. Ἡ ἐσωτερικὴ τοῦ ἡ μοναξιά, οἱ τρόποι του, τὰ κινήματά του, ἡ φλόγωση ἀλήθεια ἡ παράξενη τοῦ ἡθικοῦ του εἶναι, καταντούσανε καὶ τοῦ παρασταίνανε τὰ πράγματα μὲ θεωρίες πὺς τὸ μάτι μας δὲν τίς ἔβλεπε. Καὶ νὰ συλλογιστοῦμε ἀκόμη τί σημαίνουνε δέκα χρόνια γιὰ μᾶς, ἀλάκαιοι χρόνια. Κοντέβανε δώδεκα πὺς πῆθανε ἡ Ὀλία. Ὅχι ! Γιὰ τὸν Ἀντρέα σὰ νὰ πῆθανε χτῖς. Μήτε. Πῶς σωστὰ, σὰ νὰ μὴν

πῆθανε ποτέ τῆς, σὰ νὰ τὴν ἄφηνε τὴν Ὀλία του, δὴ καὶ ἓνας μῆνας, στὸ φτωχὸ τὸ καμαράκι ὅπου γύριζε τώρα. Συγκέντρωνε στὰ πάθια τῆς, στὴν ἀβύσσο τῆς, στὸ μισέμο τῆς ἡ Κατινούλα τὰ πάθια, τὴν ἀβύσσο, τὸ μισέμο τῆς Ὀλίας καὶ τοῦ τὰ ξανάσταινε μὲ τρόπο πὺς θαρροῦσε πὺς τὴν Ὀλία του, τὴν εἶχε. Ἡ Ὀλία τὴν ἀγαποῦσε τὴν Κατινούλα, γιὰ τὴν Ὀλία μὲ τὴν Κατινούλα κουβέντιαζε ἡ Ἀντρέας. Τόσο ἔφτανε καὶ ὁ στερνὸς τῆς Ὀλίας ὁ ἀνασκαμὸς, ἡ στερνὴ τῆς ἡ φουσηματιά, δὲ χάθηκε, δὲ σκορπίστηκε στοὺς ἀδιάφορους τοὺς ἀνέμους, φτερούγιαζε ἀπαλὴ καὶ μυρωδάτη, καὶ πάλε τῆς δροσερῇ, στὰ χεῖλια τῆς Κατινούλας.

Δὲν ἔφερε ὁ Ἀντρέας ἡ δὲν τὸ μολογοῦσε στὸν ἑαυτό του, πὺς ὅταν ἐσμιγε μὲ τὸ λογισμό τοῦ τὴν Ὀλία καὶ τὴν Κατινούλα, δὲν τίς ἐσμιγε πιά μόνον ὁ λογισμὸς, τίς ἐσμιγε καὶ ἡ ἀγάπη πὺς σὰ σωθικά του βλάσταινε ὀλόνερη. Δούλεβε μῆς τοῦ ἡ ἀγάπη καὶ τίς συνέβαινε ἀκόμη πὺς τέλεια καὶ τίς δύο. Ἀπὸ τὴν ἀγάπη τους ἀναγάλλιαζε τὴν πρωτοχρονιά στὸν πηγαῖμό ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ, περιεργοῖ ἀποξενοῦσε κάπως καὶ τὴν ἀβύσσο, σὰ νὰ μὴν τὸ στοχαζότανε πιά πὺς πῆγινε νὰ δῇ μὴν ἀβύσσο, σὰ νὰ μὴ συλλογιότανε τίποτε ἄλλο παρὰ πὺς πᾶς

πελπισμένοι, κι αν έχω όρεξη τώρα να γράψω δυό λόγια για τὰ βαρβαρόγλωσσα συστήματα τών ανθρώπων που τολμούν να μᾶς ονομάζουνε χυδαίους, αυτό τὸ χρωστῶ στὴν πεντάμορφη αὐτὴ έξοχή που ἦρθα καὶ ξαναλούστηκα στὸ γλυκό της τᾶγέρι.

\*Εφταλῶ, 24)8)07.

Με ὅλο τὸ σέβας,  
ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ

ΘΕΑΤΡΙΚΑ

## Ο ΓΙΟΣ ΤΟΥ ΙΣΚΙΟΥ

Τὰ θεατρικὰ ἔργα πού φιλοδοξοῦνε νὰ κλείσουν μέσα τους ἀνά τι ἀτέλειωτο τῶν δημοτικῶν θρύλλων, πού προσπαθοῦνε νὰ πιάσουν κάτι τὸ ξεχωριστὸ ἀπὸ τὴν ψυχὴ ἐνὸς λαοῦ, γιὰ νὰ τὸ παρουσιάσουν στὸν ἴδιον τὸ λαὸ τους, εἶναι ἴσως τὰ ἔργα τὰ χρειαζόμενα σ' ἓνα θέατρο, ὅπως τὸ δικό μας, πού βρίσκεται ἀκόμα τώρα στὰ πρῶτα του βήματα. Ἡ τέτοια προσπάθεια μάλιστα, συχνὰ στὴν ἱστορία τῶν λαῶν, σημειώνεται μὲ ὀρισμένη ἐποχὴ, πού ἀνήκει πάντα στὰ νιάτα τῶν ἐθνῶν, καὶ πού χαρίζει πολλές φορές στὴ δραματικὴ τέχνη ἔργα αἰώνια. Στὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ, ἡ τέχνη βέβαια ξετυλίγεται σύμφωνα μὲ τὸ δρόμο τοῦ πολιτισμοῦ, τραδώντας πάντα πρὸς τὰ μεγάλα προβλήματα πού δένουν τὸν ἄνθρωπο ἐδῶ καὶ τοῦ σκλάβου τῆς ζωῆς, τῆς κοινωνίας καὶ τῆς πρόληψης... Ὅμως τότε τὰ ἀντίσματα τῆς δραματικῆς τέχνης τῶν πρώτων χρόνων μένουν σὰν ἱερὰ φυλαχτάκια τῆς ἀρχαίας παράδοσης, ἓνα συγκράτημα τοῦ λαοῦ πού ὅλο ἀλλάζει καὶ πάει, ἐκκολουθώντας τὸ μεγάλο νόμο τῆς ζωῆς, — πρὸς τίς περασμένες ἐποχές. Κ' ἔτσι τὸ πῶς ὑστερὸν πνέμα τῶν λαῶν, μεστωμένο ἀπὸ τοῦ πολιτισμοῦ τὰ καινούρια, ξαναθυθίζεται μὲ τὸ θέατρο, στὸ παλιὸ του φανέρωμα, παίρνοντας διπλὴ ζωὴ, καὶ διπλὰ νιάτα.

Μὰ γιὰ μᾶς, φαίνεται, πὼς ἀκόμα δὲν ἦρθε ἡ ὥρα, νὰ γιορτάσῃ ἡ δραματικὴ μὲς τέχνη στὸ γλυκοχάραμά της, τὸν ἐρχομὸ ἐκείνου πού, κλείνοντας μέσα του τὸ καθολικὸ πνέμα τῆς φυλῆς, θὰ ὑψωθῇ μεγάλος ἀπάνου στὸ μεγάλο δρόμο τῶν δημοτικῶν θρύλλων, πλαταίνοντας, βέβαια, τὸν ὁρίζοντά τους. Σημεῖο παρηγορητικὸ εἶναι ἡ προσπάθεια πού ἀπὸ παντοῦ φανερώνεται. Καὶ σὰ μὴ τέτοια προσπάθεια,

πρέπει νὰ θεωρήσουμε τὸ νέο δράμα α' Ὁ Γίος τοῦ Ἰσκιου, πού ἀνεβίστηκε τελευταία στὸ θέατρο τοῦ Συντάγματος.

Οἱ δημοσιογραφικὲς καμπάνες καὶ τώρα, ὅπως καὶ πάντα, σήμαναν τὴν ἀνατολὴν, δυστυχῶς ὅμως ὄχι μονάχα ἡλίου ἀνατολὴν δὲν εἶταν, μὰ οὔτε καν κανενὸς ἀστεριοῦ. Εὐχόμεσθε νὰ ἔχουμε λάθος, τοῦλάχιστο γιὰ τὸ μέλλο. Γιατί ὁ συγγραφέας τοῦ δράματός κ. Σπύρος Μελάς, εἶναι δημοτικιστὴς ἀπὸ τοὺς πῶς γενναίους καὶ τολμηροὺς, πού δὲ φοβήθηκε ν' ἀνεβάσῃ τὸ ἔργο του, γραμμένο σὲ μιὰ καθάρια καὶ κανονικώτατη δημοτικὴ γλῶσσα. Τὸ βῆμα τοῦ αὐτοῦ θὰ τοῦ λογαριαστῇ μιὰ μέρα, γιὰ τὴν θερμότητα εἶναι ἀπὸ τοὺς πρώτους πού μίλησαν στὸ καινὸ τόσο κανονικὰ τὴ γλῶσσα μας, πού κι' ὁ κ. Ψυχάρης, ὁ βρισκόμενος στὴν παράσταση, θὰ ἔδωκε μπροστά της μὲ σεβασμὸ τὸ καπέλλο του.

Γιὰ τοῦτο ἴσα ἴσα δὲν περιοριζόμεσθε σὲ γενικὲς κρίσεις, ὅπως κάναμε γιὰ ἄλλα ἔργα πού δὲν ἀξίζανε καὶ πολὺ τὴν ἐρευνα, μὰ θέλουμε νὰ μποῦμε καὶ μέσα στὸ ἔργο, ν' ἀδράξουμε κι' ἀπὸ κοντὰ τὴν ὁποία τέχνη του. Καὶ βέβαια, συγγραφέας πού καταπάτησε τόσο εὐλικρινὰ, τὴ γλωσσικὴ πρόληψη, ἀξίζει τὴν τιμὴ μιᾶς τιμᾶς κριτικῆς, γιὰ τὴν δέχεται πὼς ἴσως κι' ἄλλες πρόληψεις, μπορεῖ νὰ καταπατήσει.

Νᾶ, ἡ ὑπόθεση τοῦ ἔργου. Ὁ Βάγγος, γίος κατὰ τὸ φαινόμενο ἐνὸς ψαρῆ, ἀληθινὰ ὅμως γίος ἐνὸς Ἰσκιου, πού μιὰ σκοταδερὴ κι' ἀνεμικὴ βραδιά, φίλησε κι' ἀγκάλιασε τὴ μάνα του, εἶναι ἓνας ξεχωριστὸς ἄνθρωπος μέσα στὸ νησί. Δὲ μονιάζει μὲ κανένα, γυρίζει αἰώνια στὰ βράχια καὶ στ' ἀκρογιάλια, ἔχοντας μονάχη παρηγοριά τὸ βυλὶ του, καὶ θρέφοντας μέσα του μιὰν ἀγάπην μεγάλην, γιὰ τὴν Αὐγούλα, μιὰν ἀρχοντοπούλα τοῦ νησιοῦ, πού τὴ γινώρισε μικρὴ ἀπάνου στὰ ἀθῶα παιδιὰτικα παιχιδία. Αὐτὸς γίος ἐνὸς φτωχοῦ ψαρῆ, κι' αὐτὴ κόρη ἐνὸς πλούσιου καραβοκύρη, δὲν ἔργησαν μόλις φτέρωσαν ἀπάνου τους τὰ νιάτα, νὰ χωριστοῦνε, μέσα στὴ μικρὴ κοινωνία τοῦ νησιοῦ κι' ἡ κόρη δὲ φοβήθηκε νὰ τὸν καταφρονέσῃ, γυρεύοντας νὰ δώσῃ τὴν ἀγκαλιά της σὲ νιὸ πλούσιον, καὶ ἀπὸ ἀρχοντικὴ φαμίλια, ὅπως αὐτὴ. Μὰ ὁ Βάγγος, ὁ γίος τοῦ Ἰσκιου, κατορθώνει καὶ πνίγει τὸ κράβι τοῦ πατέρα τῆς Αὐγούλας, μιὰ νύχτα, καὶ πού ἀρμένιζε σιμὰ σὲ κάποιον κάβο, κι' ἀκόμα ὕστερα βάνει φωτιά στὸ ἀρχοντικὸ σπίτι τῆς ἀγαπητικῆς του. Καίγεται ὁ

πατέρας της, κι' αὐτὴ σώζεται: μέσα στὴς φλόγες: ἀπὸ τὸ Βάγγον. Ἡ βνωμοσύνη τῆς Αὐγούλας, τώρα πού ἔμεινε μονάχη στὸν κόσμο, τελειώνει σὲ μιὰ τρελλὴ ἀγάπην γιὰ τὸ Βάγγον. Ὅλη τὴ μέρα γυρίζουν οἱ δύο τους στ' ἀκρογιάλια ξεμοναχιασμένοι καὶ κρύβουν τὴν ἀγάπην τους. Μὰ ἡ φοβερὴ ὥρα ἔρχεται. Μιὰ νύχτα πού σφουρίζει τρομαχτικὰ ὁ ἀγέρας, ὁ Βάγγος ξομολογίεται ὅλα στὴν Αὐγούλα. Αὐτὸς ἔσπασε τὸ καράβι στὰ βράχια καὶ πῆρε στὸ λαιμὸ τοῦ ἐφτὰ ψυχῆς, αὐτὴς ἔβαλε φωτιά στὸ σπίτι κι' ἔκαψε τὸν πατέρα της. Ἡ ἀγάπην του, λείει, εἶταν τόσο μεγάλη, τόσο ἀτέλειωτη, ὥστε ὅλα τᾶκαμε γιὰ χάριν της. Στὸ τέτοιο ἄκουσμα ἡ Αὐγούλα ταρᾶζεται, φρενιάζει, τότε διώχνει ἀπὸ κοντὰ της, καὶ φωνάζει ὅλο τὸ χωριὸ νὰ τὰ κρητυρήσῃ. Μὰ ὁ γίος τοῦ Ἰσκιου, ἀπὸ τὴ στιγμὴ πού χάνει τὴν ἀγάπην της, τίποτα δὲν ἔχει στὸν κόσμο νὰ τὸν κρατήσῃ. Ἡ μεγάλη, ἡ ἀτέλειωτη θάλασσα τὸν κλεῖ στὰ σπλάχνα της.

Ἀμέσως ἀμέσως ἡ ὑπόθεση μᾶς δείχνει πὼς ὁ συγγραφέας εἶναι κάπως ποιητής. Ποιητὴς πού ἔσκυψε καὶ μίλησε μὲ τὴ λαϊκὴ ψυχὴ, πού ξεχώρισε τὴν τραγὴ δύναμίν της. Ὅμως μόνο αὐτό. Ἡ τέχνη, ἡ ἀστρόματα μάγισσα πού φυσᾷ τὴν ἀληθινὴν ζωὴ, στὰ πλάσματα τῆς φαντασίας, λείπει ἀπὸ τὸ ἔργο του. Κάπου κάπου φανερώνονται μερικὰ σημάδια μακρυνῆς κι' ἀλαγάρτης τέχνης, μὰ κι' αὐτὰ εἶναι τόσο ἀδύνατα, πού πνίγονται γλήγορα γλήγορα. Τί ὥρεια πού εἶναι ἡ δῆλωση τῆς μάνας τοῦ Βαγγου, στὴν πρώτη πράξη, γιὰ τὸ πιάσιμο τοῦ γιοῦ της, τὴ φρικτὴ ἐκείνη νύχτα πού τὴ φίλησε ὁ Ἰσκιος! Ὅμως καὶ τί ἔτεχνα φερμένη! Ὁ συγγραφέας δὲν προσέχει νὰ δώσῃ φυσικότητα στὰ πρόσωπα πού ἐνεργᾶνε στὴ σκηνή, μὰ προσέχει τὸ θεατὴ. Ὁ θεατὴς πρέπει νὰ μαθῇ τὴν παραδοσὴν τοῦ γιοῦ τοῦ Ἰσκιου, λοιπὸν μιὰ γειτόνισσα ἔρχεται καὶ λείει στὴ μητέρα τοῦ Βαγγου νὰ τῆς τινεῖ πῆ γιὰ τὴν δὲν τὴ ξέρει. Κάθεται αὐτὴ καὶ τὴ δημιέται ὄχι γιὰ τὴ γειτόνισσα, μὰ γιὰ τὸ θεατὴ. Ὅλα βέβαια ἀπάνου στὴ σκηνὴ γιὰ τὸ θεατὴ γίνονται, μὰ πρέπει ἴσα ἴσα νὰ φαίνεται πὼς δὲ γίνονται γιὰ τὸ θεατὴ. Καὶ ὁδηγός: ἡ Τέχνη... Τέτοια ὅμως ἔχει κάμπος.

Ὁ διάλογος ἂν καὶ στρωτός, σὲ πολλές μεριὲς ἔτεχνος. Μιᾶνε κάπου κάπου πρόσωπα, ὄχι γιὰ τὴν ἔχουν κάτι νὰ πούν, μὰ γιὰ νὰ μὴ φαίνονται πὼς τὴν ὥρα στέκονται βουδὰ ἀπάνου στὴ σκηνή. Ἐ-

νὰ δὴ τὴν Κατινούλα. Ἡ ἀγάπην, ἐκείνη τὴ στιγμὴ, τοῦ ἀποθάλωνε, τοῦ ἀποσκέπαζε τὰ ποδάλια. Καὶ πῶς περίεργον εἶναι πού ἄμα βρισκότανε σιμὰ της, ἀκολουθοῦσε τὸ ἐναντίον κι' ἀποξέχνοῦσε τὴν ἀγάπην μὲ τὴν ἀβρόωσια. Δηλαδή, καθαρὸ δὲ τὴν ἀποξέχνοῦσε, νὰ πούμε, ἀφοῦ τὴν ἀγάπην του δὲν τὴ γινώριζε: μὰ τὸ αἰσθημὰ του τὸ τρυφερὸ ἢ τὸ φλογισμένο ἀπὸ τὸ πάθος, γύριζε καὶ γινότανε ὅλο γλύκα, ἡσυχία, φροντίδες κ' ἐννοίες γιὰ τὰ βρωσθημένο του τὸ πουλί. Λὲς καὶ θρεφότανε ἡ ἀγάπην του μόνο μὲ τὴν ὄψη μόνο μὲ τὴν παρουσία. Ἰσως καὶ γι' αὐτὸ νὰ μὴν τὴν ἔβλεπε ὁ ἴδιος. Πρὸ τοῦ κατεβῇ ἀπὸ τὸ βαγόνι στὸ πέτρινον βιχτίμι τοῦ σταθμοῦ, ἀκόμη κι' ὅσο ζύγωνε τὰ μάξιν στὴν κλινική, ψιθυρίζανε μέσα στὴν καρδιά του χίλια λόγια φιλικὰ καὶ μυστικὰ καὶ ἀλάλητα, πού δὲν ξεδιάκρινε τὸ νόημα τους, πού βέβαια δὲν τὸ ξεδιάλιζε πού ἀπ' ἐφτὰ θὰ ξεστομίσῃ, μὰ πού τὸ νοιώθε πὼς στὴν ἀνταμωσὴ τους κάτι θὰ βγῇ νὰ τὴν χαιρετήσῃ, ἀπὸ τὰ βάθια τῆς ψυχῆς του. Ὅταν ἔφτασε σὰ νὰ ποσθεστήκανε τὰ κρύφια τὰ λόγια τὰ θαμπά. Ὅρθια ἡ Κατινούλα, στὸ ποδάρι, τὸ πρόσωπό της γελαστό, ζωρὰ τὰ χρώματά της. Χάρηκε ὁ Ἀντρέας, ἔπεσε ἡ λαχτάρια τώρα πού τὴν εἶχε μπροστά του, γέμισε ὁ πόθος του,

δὲ χρειαζόντανε τὰ λόγια, νίκησε καὶ ἡ συνήθεια ἡ παλιά. Τὴν πῆρε δίπλα στὴν κάμερή του, νὰ τοῦ βγάλῃ τάχα τὸ παλτό του, νὰ τοῦ σκουπίσῃ τὸ καπέλλο του. Δούλεθε λοιπὸν ἡ Κατινούλα τὸν Ἀντρέα ὅπως δούλεθε καὶ σπῆτι. Μὰ δὲ φαντάζεται κίνημα κανέναν πῶς ἀποσπλάχνο ἀπὸ τὰ πλὴ τὸ κίνημα τοῦ Ἀντρέα, σὰν τὴ φώναζε νάρθη, δὲ φαντάζεται κανέναν δουλειὰ πού νὰ τὴν πρὸσταξῃ ἀφέντης μὲ περισσώτερη ἀγάπην, δὲ φαντάζεται πῶς βουδὸ, πῶς ἀνῆξερο καὶ πῶς ἀπόπλερο ξεμολόγημα τῆς ἀγάπης τοῦ φάνη καὶ τοῦ ἴδιου πὼς ἔτσι τῆς ἔλεγε ὅσα εἶχε νὰ τῆς πῇ.

Καθίστανε, φάγανε, πιάσανε τίς δουλίες. Οἱ πρῶτες ἐννοεῖται γιὰ τὴν ὑγεία. Πὼς πέρασε τὴν πρωτοχρονιά; Κοιμήθηκε ἄριστα τὴ νύχτα: τὴ σοῦβιλε ὅμως πάλι ὁ πόνος ὄχι στὴ φούσκα, παρὰ στὰ ριστέρὰ τῆς κοιλιᾶς καὶ βόσταξε κάμποσον τὰ πόγεμα. Ἐμεινε στὸ κρεββάτι πλαγιασμένη ὡς τίς πέντε: ἡ θερμοκρασία 37°—37°1. Νᾶ καὶ τᾶνθασιλιὰτικα τοῦ Ἀντρέα, μάλιστα μὲ τὴν ὄρεξιν πού ἀχαμνὴ δὲ στάθηκε διόλου. Κάτι ἄλλο τὸν τᾶραξε πῶς πολὺ κι' ἀπὸ τὸν πόνο της. Ἀφοῦ τὴν πῆγε στὴν κάμερή του, σὰν ἔφτασε, ἀφοῦ τοιμάστηκε γιὰ τὸ φαγί, ἀφοῦ γυρίσανε στὴν κάμαρα τῆς Κατινού-

λας, ἀκούμπισμένη στὴν καρέκλα της, πρὶν καθῆσονται στὸ τραπέζι: μὰζι, τοῦ εἶπε ἄξαφνα μ' ἓνα ὄφος παιχιδιάρικον κι' ἀπαλό, πού μόλις ἔμοιαζε νὰ συμφωνᾷ μὲ τὸ νόημα τοῦ λόγου. «Δὴ νᾶ, εἶμαι κουρασμένη!» Ἡ ἀλήθεια εἶχε πάρει ἀπάνου της γιὰ νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ στὸ διπλάνο τὸ νοῦμερο ἐφτὰ, ἴδια της μάλιστα τὸ ζητοῦσε, τὸ ἤθελε, τὴ στιγμὴ πού τὸ στοχάστηκε κι' ὁ Ἀντρέας νὰ τὴν παρῇ νὰ πᾶνε, παρακαλοῦσε τὸν ἀφέντην, ἐπειδὴ ἀνταμὰ φαίνεται νὰ τὸ στοχάστηκε καὶ οἱ δύο τους, ἴσως ἀπὸ μιὰ αἰτίαν, ἴσως ἀπὸ ἓνα ψυχρόμερο κ' οἱ δύο. Τώρα ὅμως τὴν ξανάπανε ἡ κουρασὴ καὶ πολέμουσε νὰ τὸ κρύψῃ, νὰ τὸ κρύψῃ πῆσιν καὶ στὸν ἑαυτὸ της. Μὰ ὁ Ἀντρέας λὲς καὶ σάστιζε πού ἀκούγες γιὰ κουρασὴ. Φυσικὰ. Στὸ τραῖνον, μὲ τὸ ἀνάμα τῆς φαντασίας, μὲ τὸν πόθο τῆς ἀγάπης, μὲ τὴν χαρὰ πού θὰ τὴν ξαναδῇ στὴν ἀρχὴ τοῦ χρόνου, τὴν ἔβλεπε μὲ τὸ νοῦ τοῦ ἀλλαγμένη, μεταμορφωμένη. Μπορεῖ καὶ γερὴ νὰ τὴν ἔβλεπε, μπορεῖ ἀπὸ τὴ δύναμιν τῆς λαχτάριας τοῦ γιὰ τὸν γιαντρεμὸ της, νὰ συλλογιότανε κιόλας πὼς μὲ τὴν παρουσίαν τοῦ θὰ ξεδιαλυθοῦνε οἱ στερνὲς μικροῦταινες ἀνημποριὲς της. Μπορεῖ καὶ κάτι ἄλλο. Φοβότανε ὁ Ἀντρέας. Φοβότανε τὸ φταίξιμό του. Τὸ φταίξιμό ἐκείνου τοῦ